

raua.” Kaore enei kupu i rite i nga Kaiwhakahaere o te Motu. Ko te kotahitanga i kitea e te iwi Maori ko a ratou miriona eka ka riro atu i te ringaringa o te Kawanatanga; he hoko ano he parenga mo te eka, he hoko ano te mohiotia: Ahakoa ko te Karauna te ingoa i roto i aua hoko, ko te tuturutanga ano o aua whenua e riro atu ra, mo era ano tamariki kai-ngakau a Te Kuini, mo te Pakeha.

Ko etahi o aua hoko a te Kawanatanga kihai i arikarika, no kona hoki i tu ai etahi tangata nunui i roto i te Paremete ki te whakahe.

Na wai a, te ahei te Paremete ki te huna i nga he e mahia ana ki runga ki te iwi Maori. Kua marakerake haere hoki, katahi, ka hangaia he Ture Whenua Maori i te tau 1862. Ko te kupu nui i roto i taua ture i mea;—hei whakatuturu i te rangimarie o te motu, hei whakanui atu i te maramatanga ki te iwi Maori me whakawa me whakatuturu nga take me nga mana o nga Maori ki o ratou whenua, a, ko o ratou whaitaketanga, ana kitea, me ahua whakarite ki nga take pera i raro i te Ture o Ingarangi. Kia mana ai enei tikanga ka whakahokia atu e Te Kuini ki nga Maori tera wahi o te Tiriti o Waitangi i puritia ra ki a ia anake kia Te Kuini te mana hoko. I tinata i konei te tuhera o te hoko ki katoa.

Kati, i naianei kaore rawa i te marama ki au te tango atu ano a te Kawanatanga i taua mana ki a ia anake te hoko o a ratou whenua. I runga i nga kupu o “Te Ture Whenua Maori, 1862,” ki au, me whakaae rawa te iwi Maori, katahi ka mana. I runga i te huarahi o te pai kaore e tika kia tango ano te Kawanatanga i taua mana, no te mea kua toru te kau enei tau i whakarerea ai e ia. Ki te hanga te Paremete i tetahi ture pena, ki taku whakaaro katahi ka kore rawa he whakapono ma te Maori ki tenei iwi ki te Kawanatanga. Otira, kua whakateka noa atu hoki i mua, ma konei ka tino huri rawa ki te po. Era hoki e penei te tiro atu a te Maori, e whai ana te Kawanatanga kia whakawhiwhia, ko era pononga a Te Kuini, ko nga Pakeha; kia whakamatea ko enei pononga ona, ko nga Maori, ara, ko nga whenua o nga Maori kia toremi atu ki era ringaringa.

I te mea, kaore ano i mau i tenei tupuranga Maori nga ara tipua katoa o te ture, kotahi tonu te whakahua mo tenei tu mahi a te Paremete, he ratupatu, he muru. Era e mea te Maori kei te taiepatia mai ia ki te ara whaiti, kaore i te wetewetewa nga here o tona tinana e puta atu ai ia ki te ao marama kai ai i nga hua e tumanakohia nei e tona ngakau. Kei te whatoro hoki te Maori i enei ra ki nga hua o te ora. Kati, e mea ana au, kaua e kaiponuhia.

Ki taku whakaaro, ki te tango ano te Kawanatanga i te hoko ki a ia, kia kotahi anake he makete mo nga whenua, e kore e tipu pai nga mahi o te Motu, me nga huarahi whakanohonoho whenua, ka kopuru haere. He maha nga Maori inaianei, ara, nga mea e ahua whiwhi ana ki te matauranga, kua aro nui ki te whakatipu paamu hipi, me etahi atu rawa i runga i te whenua, kua tahuri ratou ki te whai i te taurira, o ratou hoa Pakeha e ahu nei i te whenua, e whakatipu nei i te taonga. E taea ai enei mea, tera ano ona wahi e mohiotia ana e nga Maori hei tuku ma ratou, nga wahi kaore nei e tau mo a ratou hiahia, hei huarahi rawa ma ratou, hei whakapai whenua, hei taiepa, hei hoatu kararehe ki runga, e puta ai he ora kia ratou.

Na, i te mea kei te penei te aro o te tangata Maori i naianei, kei te hiahia ki te ahu whenua, kei te hiahia ki te whakatipu rawa, ki te whakakaha i nga uaua o te Koroni, he aha oti te hanga ai he ture marama, hei awhina i a ia, e tinana ai enei whakaaro? Mehemea hoki ka peneitia me taku e ki nei, kaore he take e matakau ai tatou ka kaiponuhia e nga Maori o ratou wahi e takoto kore tikanga ana.

Ki taku mohio ka whakatuhematia ki katoa. I korerotia etahi korero ki te aroaro o to matou Komihana mo nga whenua here i te takiwa ki Waikato. I ki nga kaikorero, no te herenga a te Kawanatanga kia tau ki aia anake te mana hoko, kore rawa i puta te utu tika mo te whenua. Te utu a te Kawanatanga, e toru hereni mo te eka, ta nga Pakeha i whai ai ki taua whenua kotahi pauna mo te eka. Na! Titiro! Na, konei i mangere ai nga tikanga o tera wahi, no te mea ki te araitia te utu nui ki nga tangata Maori, e kore ano ia e tuku i tona whenua, ahakoa te Tiriti o Waitangi nga ture ranei o te Paremete, e kore ano e ahei te mea kia hoko te tangata Maori i tona whenua, mehemea kaore ona hiahia kia pera. No reira, ka pupuri te Maori i tona whenua, te take, he here na te Kawanatanga, he moni iti na te Kawanatanga; engari te mea pai, waiho ki te Maori ano te tikanga o tona whenua.

Mo runga i te mana hoko o te Karauna tenei nga kupu a tetahi tangata nui o te Paremete i mua, ko Tomete. I ki ia: “Mehemea e whakahaerea ana he Kawanatanga ki runga ki te tini tangata me ata titiro ano o ratou mamae, ano he mate tinana. Ahakoa, kaore i tino hangai, i heipu ranei ki nga huarahi ake o te tuturu, kaore he ritenga, mehemea he pera kua pa ki te iwi, koia tena, he mate. Waihoki, ko te titiro a nga Maori ki taua mana hoko a te Karauna, he whakawhiwhi mate ki a ratou.” Kua toru te kau pea nga tau i puaki ai era kupu i roto i te Paremete o Niu Tireni, a, kei te tika tonu aua kupu i naianei hei whakatau mo taua take.

Ehara i te mea hei te take nei anake, hei te hoko, i ki ai au me watea atu te Kawanatanga, engari tenei ano etahi: no te mea ko tenei iwi ko te Maori kua rima te kau tau e piri ana ki te taha Ingarahi—tetahi iwi e nuku atu ana pea tona matauranga i etahi iwi o te ao—i te ako haere ano te Maori i ana tikanga; he whenua nunui o te Maori, he matauranga ano tona, a, he aha te take i kiia ai, kaore e taea e te Maori te titiro nga kino me nga pai o tenei mea o te Kawanatanga. Kei te kite tonu te Maori i nga he, koia au e whai kupu nei—Purititia to ringa hao e te Kawanatanga!

Ki taku i mohio ai ko tenei mea ko te Tari Maori i whakaturia hei whakahaere mo te taha ki te iwi Maori. I whakaarohia, ko reira te arawhata hei kawenga atu i ona hiahia ki te ao Pakeha.

I mua ko te ringaringa whakahaere i nga tikanga Maori o tenei motu ko te Kawanatanga o Ingarangi, no muri i tukuna mai ki te Kawanatanga o tenei Koroni, engari, ko te whakaritenga i reira, ara, te kupu tuturu a Ingarangi, me whakaputa e te Kawanatanga o Niu Tireni ki te iwi Maori ia tau nga moni e whitu mano pauna (£7,000), hei-koha tenei ki tona iwi Maori, mo ana hiahia mo ana mate.

Ko taua moni e whakapaua ana i nga tau katoa, otira, e kimi ana te ngakau, i ngaro ki whea,